

EDUSKUNNAN
ULKOASIAINVALIOKUNTA

Helsingissä

19 päivänä marraskuuta 1993

Lausunto n:o 4

Sivistysvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 28 päivänä syyskuuta 1993 hallituksen esityksen n:o 152 laiksi rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksesta annetun lain kumoamisesta sivistysvaliokuntaan valmistelevalle käsiteltäväksi samalla määrännyt, että ulkoasiainvaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa sivistysvaliokunnalle.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina ylijohtaja Markku Linna opetusministeriöstä, osastopäällikkö Markku Reimaa ulkoasiainministeriöstä, vararehtori Olavi Borg ja professori Veronica Stolte-Heiskanen Tampereen yliopistosta, amanuenssi Unto Vesa Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksesta, johtaja Tapani Vaahtoranta Ulkopoliittisesta instituutista sekä johtaja Valdemar Melanko Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista. Lisäksi valiokunnan valtuuskunta on asian käsittelyn aikana käynyt tutustumassa Tukholman kansainväliseen rauhantutkimusinstituuttiin (SIPRI) ja Norjan ulkopoliittiseen instituuttiin (NUPI).

Käsiteltyään asian ulkoasiainvaliokunta esittää kunnioittavasti seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksesta annettu laki. Esityksen mukaan tutkimuslaitoksen toiminta siirrettäisiin Tampereen yliopistoon ja sijoitettaisiin yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitokseen, johon on tarkoitus muodostaa tutkimustraditionsa säilyttävä tutkimusyksikkö rauhan- ja konfliktintutkimusta varten.

Esitys liittyy valtion vuoden 1994 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 1994.

Valiokunnan kannanotot

Valiokunta toteaa, että hallituksen esitys keskittyy otsikkonsa mukaisesti rauhan- ja konfliktintutkimuslaitosta koskevan lain kumoamiseen ja sen ohella laitoksen aseman uudelleen järjestämiseen liittyviin kysymyksiin. Esitetty siirto osaksi Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitosta on otettu huomioon hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 1994, jossa rauhan- ja konfliktintutkimuslaitokselle ehdotetaan myönnettäväksi määräraha seitsemän kuukauden osalta. Korkeakoulujen toimintamenoihin tarkoitettuna määrärahan mitoituksessa on vastaavasti otettu huomioon, että tutkimuslaitoksen toiminta siirtyisi Tampereen yliopistoon 1 päivästä elokuuta 1994. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen lakkauttamisen vuoksi laitoksen virat lakkautettaisiin. Vastavasti Tampereen yliopistoon perustettaisiin uusia virkoja. Tutkimuslaitoksen henkilökunta voisi näin ollen siirtyä suostumuksellaan yliopiston palvelukseen.

Valiokunta on asiantuntijakuulemisen yhteydessä tutustunut opetusministeriön vuonna 1992 asettaman kansainvälisten suhteiden tutkimuksen työryhmän muistioon (opetusministeriön työryhmien muistioita 1992:34) sisältyviin suosituksiin. Työryhmä ehdotti uuden monitieteisen kansainvälisten suhteiden tutkimuslaitoksen perustamista yhdistämällä nykyinen Ulkopoliittinen instituutti, Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos sekä Venäjän- ja Itä-Euroopan instituutti. Työryhmä ehdotti lisäksi mm., että kansainvälisten suhteiden tutkimuslaitokseen perustettaisiin erillinen Venäjän tutkimuksen ohjelma. Instituutin piiriin voitaisiin työryhmän mielestä perustaa myös muita vastaavia ohjelmia, kuten Itämeren tutkimus- ja toimintaohjelma. Työryhmä katsoi,

että Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin kirjaston ja Helsingin yliopiston slaavilaisen kirjaston yhdistäminen tarkemmin sovittavalla tavalla olisi perusteltua.

Työryhmä perusteli ehdotuksiaan tekemälään kartoituksella kansainvälisten suhteiden tutkimuksen nykytilasta ja tulevista kehitystarpeista. Toimenpidesuosituksen tehtävänä sanotaan muistiossa olevan vahvistaa alan tutkimuskapasiteettia luomalla toiminnallisesti riittävän suuria tutkimusyksiköitä. Näin alalla voitaisiin aikaisempaa joustavammin ja tehokkaammin vastata muuttuvan kansainvälisen ympäristön esiin nostamiin tutkimushaasteisiin. Edelleen suositusten toteuttaminen mahdollistaisi infrastruktuurissa tehtävät säästöt ja niiden käyttämisen tutkimusta edistäviin tarkoituksiin. Voimavaroja kokoavalla laitoksella olisi myös nykyistä paremmat edellytykset huolehtia kansainvälisestä yhteistyöstä.

Valiokunnan mielestä työryhmän muistion sisältämästä laajemmasta näkökulmasta tarkastellen ei voida katsoa, että hallituksen esitys, rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen liittäminen Tampereen yliopistoon, palvelisi kansainvälisten suhteiden tutkimuksen kehittämistä kiistatta paremmin kuin työryhmän ehdotus kansainvälisten suhteiden tutkimuslaitoksen perustamisesta. Hallituksen esitys ei valiokunnan mielestä ota riittävästi huomioon kansainvälisten suhteiden tutkimukseen käytettävissä olevien resurssien niukkenemistä ja tämän aiheuttamia ongelmia sen peruskysymyksen ratkaisemisessa, miten kansainvälisten suhteiden jatkuvasti lisääntyvä tutkimustarve voitaisiin muuttuvissa oloissa tyydyttää.

Valiokunta katsoo, että työryhmän lähtökohdat ovat oikeat ja sen ehdottama ratkaisu selkeä. Työryhmän työn päättymisestä kuluneen runsaan vuoden aikana ei ole tapahtunut mitään sellaista, joka aiheuttaisi, että suositukset olisivat vanhentuneet. Siitä huolimatta, ettei työryhmän suosituksiakaan voi pitää täysin ongelmattomina (esimerkkinä voidaan mainita, että Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin toimintaan liittyy mm. venäläiseen vähemmistöön Suomessa ja suomalais-ugrilaisiin kansoihin liittyviä tehtäviä, jotka luontevasti kuuluvat muualle kuin kansainvälisten suhteiden tutkimuslaitokseen), ne olisi valiokunnan mielestä soveltuvin osin pitänyt pyrkiä ottamaan huomioon hallituksen esityksessä. Suositukset sivuutetaan esityksessä viittaamalla siihen, että rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen johtokunta vastusti työryhmän

ehdotusta lausunnossaan ja piti parhaana vaihtoehtona sijoittamista Tampereen yliopistoon.

Tässä yhteydessä valiokunta on pannut merkille työryhmän muistioon sisältyvän rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen edustajan eriyvän mielipiteen, jossa hän katsoo, että ennen kuin suomalaisen tutkimuksen organisaatioon tehdään muutoksia, joiden hyödyistä ei voida olla varmoja, tarvittaisiin paljon perusteellisempaa ja juuriin menevää selvitystä. Valiokunta on asiasta samaa mieltä ja katsoo, että tällainen perusteellinen selvitys tulisi toteuttaa vielä ennen kuin hallituksen esitykseen sisältyvät toimenpiteet toteutetaan ja siten, että työryhmän suositukset otetaan selvityksessä huomioon. Sekä hallituksen esityksessä että työryhmän muistiossa mainittujen perusteiden mukaisesti valiokunnan käsitys on, että rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos tulisi joka tapauksessa liittää johonkin suurempaan yksikköön.

Valiokunta katsoo, että vahvan kansainvälisten suhteiden tutkimuksen yksikön luominen voisi vaikuttaa edullisella tavalla sellaisen tutkimusautonomian syntymiseen, joka on korkeatasoisen tutkimustoiminnan edellytys. Tällä on merkitystä sen kannalta, miten alan suomalaista tutkimusta arvostetaan kotimaassa ja kansainvälisesti, ja sen kautta siihen, millaisia tutkimusvoimia saadaan käyttöön. Valiokunnan mielestä Suomessa on ollut liian vähän halua kansainvälisten suhteiden tutkimuksen kehittämiseen. Suurempi panostus julkisen vallan taholta tähän toimintaan voisi vaikuttaa myös elinkeinoelämän mukaantuloon, jolla voisi olla huomattava merkitys tutkimustoiminnan rahoituksen kannalta. Tämä taas saattaisi mahdollistaa sen, että suomalaisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen panos Venäjän ja yleensä Itä-Euroopan olojen tuntemukseen lisääntyisi. Suomella on erinomaiset edellytykset tämän alueen tutkimuksen kehittämiseen, ja maamme ulkopuolella on alan suomalaiseen tutkimukseen kohdistuvia huomattavia odotuksia.

Valiokunta haluaa kiinnittää huomiota myös välillisiin etuihin, jotka olisivat saavutettavissa yhdistämällä kansainvälisten suhteiden, ulkopolitiikan ja muiden lähialueiden tutkimusyksiköt suuremmaksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi Helsingissä olisi hyötyä fyysisestä läheisyydestä WIDER-instituuttiin ja muihin Helsingissä sijaitseviin tutkimus- ja laajasti kansainvälisten suhteiden alaan liittyviin laitoksiin, siihen sisältyvine synergiaetuineen. Tällä tavoin voisi syntyä kohtuullisin kustannuksin alan laitosten epä-

virallinen verkosto, josta olisi merkittävää hyötyä yhteydenpidon ja informaationhankinnan kannalta.

Valiokunnan mielestä on valitettavaa, että työryhmän ehdotusten pohjalta ei ole syntynyt kunnollista yritystä koota resursseja kansainvälisten suhteiden ja ulkopoliittikan tutkimukseen. Tällaisen tutkimuksen ja riittävien resurssien tarve on joka tapauksessa olemassa ja ilmenee kansainvälistymiskehityksen myötä yhä konkreettisemmin. Tällä hetkellä alan resurssit ovat valiokunnan mielestä hajaantuneet liian moniin ja pieniin yksiköihin. Valiokunta perustelee käsitystään nimenomaan resurssien lisäämisen tarpeella eikä pidä yksikköjen yhdistämistä lähinnä säästötoimenpiteenä pitkällä tähtäimellä perusteltuna.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Paasio, varapuheenjohtaja Donner, jäsenet Aittoniemi, Haavisto, Jaakonsaari, Kempainen (osittain), Lau-

Valiokunta katsoo edelleen, että rauhan- ja konfliktitutkimuslaitoksen yhdistäminen suurempaan kokonaisuuteen, olipa se Tampereen yliopisto tai joku muu, ei saisi johtaa sen edustaman tutkimusperinteen kuolemiseen. Suomalaisessa kansainvälisten suhteiden ja ulkopoliittikan tutkimuksessa ei voida mennä siihen, että yksi paradigma, oppi tai lähestymistapa saisi yliotteen ja näivettäisi vaihtoehtoisia mahdollisuuksia. Valiokunta haluaa korostaa nimenomaan tutkimuksen monipuolisuuden tarvetta niin substanssin kuin lähestymistapojen kannalta.

Ulkoasiainvaliokunta esittää kunnioittavasti,

että sivistysvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

rila, Louvo, Ollila, Tuomioja, Wahlström ja Zyskowicz sekä varajäsenet Kalliomäki ja Moilanen (osittain).

